

Dini Kimliğin YouTube'daki Dönüşümünün ve Temsilinin Analizi: Hayalhanem Örneği

Mukaddes Kanji*

Öz

Teknolojik gelişmelerle beraber insanın sosyal bir varlık olarak daima içinde var olma zorunluluğu gösterdiği grup, cemaat ve cemiyet gibi toplumsal etkileşim alanları yapısal değişime uğramıştır. Sosyal medyayla beraber fiziksel olarak birliktelik mecburiyeti olmayan, geçişken sanal bağlar üzerinden kurulmaya çalışılan yeni toplumsal ilişki biçimi sanal toplulukları yaratmıştır. Bu topluluklar çoğunlukla hiyerarşik farklılık gözetmeyen değişik sosyo-ekonomik yapılardan oluşmaktadır. Ayrıca zaman ve mekân birlikteliği olmaksızın hareket halindeyken eşleşmeye çalışan bu sanal topluluklar giderek küresel bir boyut kazanmıştır. Bütün bu gelişmeler önemli toplumsal olgulardan biri olan dinin sanal ortamda nasıl şekillendiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Sanal alemde dinin varlık gösterdiği alanlardan biri olan sosyal medya; şüphesiz dinin yayılması, algılanması, anlaşılması ve yorumlanması için kritik bir öneme sahiptir. Özdele YouTube platformunun yeni bir sanal kimliğin inşasına yönelik oluşturduğu zemin, dini kimliğe ve dini gruplara ilişkin yeni bir varlık biçimini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca farklı dini kimlik temsillerini daha da görünür hale getirmiştir. YouTube sıradan bir paylaşım sitesi olmanın ötesinde kullanıcılarına hem kişinin kendini tanımlamak için başvurduğu grup aidiyetine yönelik ihtiyaçları gidermede imkân sunmakta hem de kişinin kendine özel YouTube kanalı kurarak uzun süreli yayınlar yapmasını sağlayarak sanal kimliğin inşası, sunumu ve temsili noktasında kritik bir zemin teşkil etmektedir. Günümüzde geleneksel dini cemaatler de eski formunu korumakla birlikte çağın gerekliliklerine ayak uydurarak sanal alemde var olmaya çalışmaktadırlar. Dini kimliğin sanal alemdeki temsil rolünü üstlenen bu gruplar, YouTube üzerinden yaptığı yayınlarla takipçilerinin dini hayatına tesir etme hatta yön verme gücüne sahip olmaktadır. YouTube kanalları üzerinden sosyal medyayı “hayra kullanma” adı altında kendilerini tanıtmak, öğretilerini yaymak, daha fazla insana ulaşmak için aktif bir şekilde sanal dini kimlik üretmektedirler. Zamanın şartlarına göre varlığını devam ettiren sanal dini gruplar, modern dönemin araçlarıyla güncel sorunlara çözüm bulma yoluna giderken teknolojik unsurlar tarafından araçsallaştırılmaktadırlar. Çalışmanın amacı dini kimliğin sanal alemdeki inşasına ve sunumuna yönelik meydana gelen değişimi ve dönüşümü farklı boyutlarıyla incelemektir. Bunun için YouTube’da en çok takipçiye sahip olan dini kanallardan biri olan Hayalhanem kanalı seçilmiştir. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak kanal, oluşum süreci, başvurduğu kaynaklar, norm ve değerleri, hayat tarzları, ürettiği söylemler üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Dini Kimlik, Dini Temsilîyet, Sanal Dini Cemaatler, Dini YouTube Kanalları, Sosyal Medya

* İstanbul Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Programı

Analysis of the Transformation and Representation of Religious Identity on YouTube: The Case of Hayalhanem

Abstract

With technological developments, social interaction areas such as groups, communities and societies, in which human beings, as a social being, have always had to exist, have undergone structural changes. With social media, a new form of social relationship that does not require physical coexistence and is established through permeable virtual ties has created virtual communities. These communities are mostly composed of different socio-economic structures without hierarchical differences. In addition, these virtual communities, which try to match on the move without the unity of time and space, have gradually gained a global dimension. All these developments raise the question of how religion, one of the important social phenomena, is shaped in the virtual environment. Social media, which is one of the areas where religion exists in cyberspace, undoubtedly has a critical importance for the spread, perception, understanding and interpretation of religion. In particular, the ground created by the YouTube platform for the construction of a new virtual identity has revealed a new way of being regarding religious identity and religious groups. It has also made different representations of religious identity more visible. Beyond being an ordinary sharing site, YouTube not only provides its users with the opportunity to fulfill the needs for group belonging, which they use to identify themselves, but also constitutes a critical ground for the construction, presentation and representation of virtual identity by enabling individuals to establish their own YouTube channel and broadcast long-term broadcasts. Today, traditional religious communities are also trying to exist in cyberspace by keeping up with the requirements of the age while preserving their old form. These groups, which assume the representation role of religious identity in the virtual world, have the power to influence and even direct the religious life of their followers through their broadcasts on YouTube. They actively produce a virtual religious identity to promote themselves, spread their teachings and reach more people under the name of “using social media for good” through YouTube channels. Virtual religious groups, which continue to exist according to the conditions of the time, are instrumentalized by technological elements while trying to find solutions to current problems with the tools of the modern era. The aim of this study is to examine the change and transformation in the construction and presentation of religious identity in the virtual world with different dimensions. For this purpose, Hayalhanem channel, one of the religious channels with the highest number of followers on YouTube, was selected. As a method, content analysis, one of the qualitative research methods, was used to examine the channel through its formation process, the sources it refers to, its norms and values, lifestyles, and the discourses it produces.

Keywords:

Religious Identity, Religious Representation, Virtual Religious Congregations, Religious YouTube Channels, Social Media

Kimlik, en temelde insanın varlık yapısına ve kendini algılama biçimine işaret eden evrensel bir ihtiyaçtır. Bireyin kimliği denilen şey, en geniş anlamıyla onun tüm özelliklerini kapsar. Kimlik, kişinin özünü, gerçeğini, var oluşunu, kökenini, ayniyetini ve aidiyetini ifade eden anlamların sembolüdür. Din insanın aidiyet duyduğu değerlerin eklemlendiği bir yer olması açısından kimlik oluşumunda belirleyici bir role sahiptir. Kimliğin istikrarlı ve başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi büyük ölçüde dini bağlılıkla ilgilidir. Çünkü din şekillendirdiği kültürel ve ahlaki alanla hem gündelik hayatın şekillenmesine hem de kişiliğin oluşmasına tesir eder. Dinî kimlik; aile, kültür ve sosyal-politik bağlamlar başta olmak üzere toplumsal evrende yaşanan değişim ve dönüşümlerden etkilenmekle beraber ahlaki, sosyal ve siyasal tutumlarımızı önemli ölçüde etkilemektedir. Yeni medyanın yükselişi, enformasyon sisteminde ve cemaatleşme yapılarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Sosyal medyayla beraber fiziksel olarak birliktelik mecburiyeti olmayan, geçişirgen sanal bağlar üzerinden kurulmaya çalışılan yeni toplumsal ilişki biçimi, sanal toplulukları yaratmıştır. Sanal toplulukların daha yaygın hale gelmesiyle, kimliğin inşası ve sunumuna yönelik de yeni bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu gelişme, özellikle sosyal medyanın dinin algılanması, anlaşılması, yorumlanması ve yayılması üzerindeki etkisiyle ilgili yeni soruları akıllara getirmektedir. YouTu-

be'un bireylere ve geleneksel dinî cemaatlere öğretilerini yaymaları ve daha geniş bir kitleye ulaşmaları için alan sağlamış olması aynı zamanda dini kimliğin sosyal medyadaki inşası ve temsiliyeti noktasında yeni bir söylem zemini de oluşturmuştur. Bu çalışma, YouTube'daki en popüler dinî kanallardan biri olan Hayalhanem kanalını nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yoluyla inceleyerek, sanal dünyada dinî kimliğin değişen manzarasını keşfetmeyi amaçlamaktadır. YouTube üzerindeki dönüşümünü ortaya koymak, sanal dinî kimliklerle ilişkili kaynaklarda, normlarda, değerlerde ve yaşam tarzlarında gelişen değişikliklerin anlaşılmasıyla olacaktır. Kimliğin din ve dinî cemaatlerle olan ilişkisini anlamak adına ilk olarak dinî kimlik olgusu sosyolojik bir perspektifle ele alınacaktır.

Sosyolojik Açıdan Dinî Kimliğin Oluşumu

Dinî kimlik özelinde konuşmadan önce kimliğin neliğinden bahsetmek gerekir. Günlük hayatta kimilerini tanımak için sıklıkla kullandığımız “Kimsin?”, “Kimlerdensin?”, “Nerelisin?”, “Nesin?”, “Necisin?” gibi soruların toplamı sembolik olarak kimlik kavramına yüklenmiştir (Hamuşçu, 2021: 21). Kişinin “kim olduğu” ile ilgili tanımı bedensel yapı özelliklerini, yaş, cinsiyet, etnisite, toplumsal konum, din, meslek gibi kişinin hem kendini algılayışı hem de başkaları tarafından algılanışı çerçevesinde şekillenen toplumsal ilişkilerde kendilerine atf

yapılan belli başlı kriterleri içerir (Onat, 2009: 3). Bunların yanı sıra dürüstlük, cesaret, yetenek, entelektüel güç vb. gibi daha spekülâtif değerler de kimliğe içkindir. Kimlik en genel manada, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, kendimizi tasavvur etme ve yaşama biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır (Bostancı, 2003: 6, 7). Bu öğeler birbirleriyle ilişki ve ahenk halindedir.

Kimlik zamanın ruhuyla derin paralellikler gösterir. Modern öncesi dönemlerde kimliğin, içinde olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik bağlam görece istikrarlıdır. İnsanlar ait olduğu gruba genellikle ömür boyu bağlı kalırlar, orada sosyalleşirler, gruplarıyla bütünleşir, üyesi oldukları grup içinde anlam üretirler. Kimlikleri burada oluşur, burada şekillenir ve genellikle ömür boyu sürer. Dolayısıyla benlik de bütünlüklüdür ve kimlik tutarlı bir görünüme sahiptir (İlhan, 2013: 235). Geleneksel yaklaşım sınıf, ırk, cinsiyet bağlamında kimliğin, tutarlı ve bütüncül bir yapısının varlığını kabul eder (Sarup, 1996: 14). Modern döneme bakıldığında kimlik, daha çok idealize edilmiş, monist bir anlayış üzeredir (Dalbay, 2018: 174). Geleneksel cemaat yapısının modern cemiyet yapısına geçişle birlikte insanın toplumsal konumunda da radikal değişimler meydana gelmiştir. Geleneksel toplumda kendi grubunun, ailesinin, aşiretinin doğal üyesi olan ve toplumsal kimliği hazır olarak kendine sunulan insan, modern topluma geçişle birlikte bu

doğal bağlarından kopartılmıştır. Buna bağlı olarak modern toplumun bir sorunu olan kimlik meselesi ortaya çıkmıştır.

Kopan geleneksel bağlar yerine bireyciliği ikame eden Batı modernizmi, sonrasında postmodernizm süreciyle birlikte kimlikleri, büyük ölçüde tercih edilebilir olgulara dönüştürmüş ve “özgür” bireylerin tercihine sunmuştur. Günümüz siyasal iktidarlarının kimlik politikaları konusundaki yükselişi post-modern zamanın insan aidiyetleri üzerinde yarattığı bu boşluğu gözler önüne sermektedir. Merkezi iktidarlar tıpkı ulus devletin inşasında olduğu gibi kimliklerin yeniden dayanak kazanmasının ve merkezleşmesinin yollarını aramaya koyulmuşlardır (Selçuk, 2012: 93). Bauman'ın ifadesiyle “Merkezsizleşen ve dayanıksızlaşan kimlikleri hareket halindeyken yakalamak gene de bireylerin kendi ellerindeki araçları kullanmalarına bırakılmıştır” (2017: 41). Yaşanan bu yapısal değişimden dolayı kavramın zaman içindeki tutarlılık ve devamlılık gösterme gerekliliğinin dumura uğratılması kavramla ilgili kesin ve ayrıştırıcı bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Birçok düşünür post-modern dönemde insanın özünü, milliyetini, dinini, kültürünü ve geleneksel yapısını temsil eden değerlerin (Dalıcı, 2010: 29-33) yıkılmasıyla kimliğin paramparça olduğunu ve artık günümüzde tek bir kimlikten söz etmenin mümkün olmadığı görüşündedir (Hamuşçu, 2021: 20).

Bireyin belirli bir dini geleneğe veya topluluğa olan aidiyetini ifade eden dinî kimlik, inanca, pratiğe ve sosyal etkileşime dair farklı boyutları içerir. Dinî kimlik aile, kültür ve sosyal-politik bağlar başta olmak üzere toplumsal evrende yaşanan değişim ve dönüşümlerden etkilenmekle beraber ahlaki, sosyal ve siyasal tutumlarımızı önemli ölçüde etkilemektedir. Dinî kimliğin şekillenmesi ve pekişmesi dinin somut ve deneyimsel yönü olan ibadet ve amellerle gerçekleşmektedir. Bunlar kişilerin felsefi, ahlaki ve pratik boyutlarıyla hayatı anlamlandırmalarını ve buna uygun değerler üretmelerini sağlamaktadır. İbadet ve ameller bireyin din ile kurduğu kişisel ilişkinin yanı sıra ortak inanç değerlerini taşıyan diğer kimselerle de ilişki kurmasını sağlamaktadır. Burada dini uygulamaların temsil ettiği anlamdan koparak yalnızca formel bir alışkanlığa dönüşme tehlikesi de mevcuttur.

Kimlikle ilgili arayışın ergenlik döneminden itibaren başlamasından dolayı dinî kimlikle ilgili sorgulamalar da bu dönemde gün yüzüne çıkmaktadır. Din, insanın aidiyet duyduğu değerlerin eklemlendiği bir yer olması açısından kimlik oluşumunda belirleyici bir role sahiptir. Kimliğin istikrarlı ve başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi büyük ölçüde dinî bağlılıkla ilgilidir. Çünkü din şekillendirdiği kültürel ve ahlaki alanla hem gündelik hayatın şekillenmesine hem de kişiliğin oluşmasına tesir eder. Dinin kimlik üzerindeki en büyük işlevlerinden biri insanın anlam arayışına karşılık vere-

rek yaşadığı dünyayı, kozmosu ve insanın bunlarla olan ilişkisini açıklayarak “neden” sorusuna yanıt verebilmiş olmasıdır (Coşkun, 2003: 15).

Küresel boyut kazanan şehirleşme, göç, bireyselleşme, yabancılaşma gibi olgular insanın bağlanma ve ait olma ihtiyacına ilişkin boşluğun giderek büyümesine yol açarak kimlik üzerinde istikrarsızlığın baş gösterdiği bir kimlik krizini var etmiştir. Bu krize karşın din, sunduğu yaşam felsefesiyle, pratik hayattaki düzenlemeleriyle kimliğin ikamesi için onarıcı bir rol oynamaktadır. Ancak meydana gelen yapısal değişimler dinin algılanma ve uygulama biçiminde hem bireysel hem toplumsal boyutta ciddi değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Her ne kadar post-modern dönem, sunduğu çoğulcu kimlik yapısıyla dinî kimliklere özgürce varlık gösterebilme imkânı sunduğunu iddia etse de özellikle İbrahimî dinler, çoğulculuğa karşı taşıdığı monoteistik özelliğiyle post-modern dönemin çoğulcu karakterine karşı ya set çekerek kökten dinci bir tutuma sürüklenmekte ya da bu yapıya ayak uydurarak çoğulcu yorumları meydana getirmektedir (Sarıbay, 1995: 12,13). Dinî söylem adı altında gelişen bu çoğulcu yorumlar post-modern dönemin parçalı kimlik yapısıyla özdeşleşerek daha da görünür hale gelmektedir ve dinî Ortodoks ekseninin sürdürülmesini zorlaştırmaktadır. Bu süreçte gelişen ve büyüyen dinî alt kimlikler her ne kadar post-modern kimliğin birey üzerindeki yarattığı kopuk, bireyci hali onarmaya

yardımcı olsa da (Dalbay& Avcı, 2018: 23) genel anlamda giderek dinin bütünlleştirici özelliğinin parçalanmasına yol açmaktadır.

Cemaat ve kurumların dinî kimlik üzerindeki etkisi ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Dinî cemaat ve kurumlar inanç ve uygulamalar için çerçeve sunarak dinî kimliğin şekillenmesinde ve sürdürülmesinde kritik bir rol üstlenir. Bunun yanı sıra dinî sosyalleşmeye destek olma ve bilgi paylaşımı yoluyla dinî kimliğe karşı aidiyet duygusunun pekiştirilmesine destek olur. Yalnız dinî cemaat kimliklerinin görünürlüğünün artması giderek dinî kimliğin kapsayıcı ve kuşatıcı özelliğine ket vurabilir. Tam tersi durum ise dinî kimliğin çeşitliliğini sınırlandırarak dar ve dışlayıcı bir tutuma da yol açabilir. Dinî cemaat kimliklerindeki katı ve dogmatik tutum ise eleştirel düşünceye ve dinî kimliğin bireyler tarafından keşfedilerek beslenmesine engel olabilir. Ancak yapısal koşulların değişmesi hem dinî cemaatlerde hem dinî kimlik üzerinde ciddi dönüşümleri meydana getirmiştir. Konunun daha iyi anlaşılması adına yapısal değişimin dini kimlik üzerindeki etkisi üzerinde ayrıca durulacaktır.

Yapısal Değişimin Dinî Kimlik Üzerindeki Etkisi

Teknolojik gelişmelerle beraber yaşamımızda önemli bir yer kaplamaya başlayan sosyal medya, kimlik yapılandırılmaları noktasında kullanıcılara geniş bir hareket alanı sunmuş oldu. Bu platform-

larda kişiler sanal kimlik inşa edebilme imkânı üzerinden kimliklerini gizleme, değiştirme veya istediği şekilde sunma yoluna gidebildiler. Bu durum aynı zamanda çevreyle olan iletişim biçimimizi ve yaşam tarzımızı da içine alan dini uygulama şeklimizin büyük ölçüde değişmesine neden olmuştur. YouTube gibi yeni medya platformlarının yükselişiyle beraber dinî cemaat kimlikleri yerel veya ulusal sınırlarını aşarak küresel boyut kazanmıştır. Ayrıca küreselleşme, sanal dinî cemaatlerin birbirleriyle bağlantı kurması ve iş birliği yapması noktasında da yeni fırsatlar sunmuştur. YouTube, sanal alemde dinî kimliğin yükselişine zemin hazırlamış olmasının yanı sıra sanal dinî cemaatlerin oluşumunu kolaylaştırarak onların öğretilerini küresel izleyici kitlesine ulaştırmaları için güçlü bir araç haline gelmiştir. Ayrıca YouTube platformu dinleme ve izlemenin yanı sıra yorum yapma özelliğiyle sanal dinî cemaatlere haberleşme imkânı da sunmuştur. Bu sayede bireyler veya cemaatler kendi din anlayışlarını kamuya paylaşarak takipçi kitlesi oluşturma fırsatı yakalamışlardır.

Sosyal medyayla beraber değişen sosyalleşme süreci, dinî sosyalleşme sürecinin de farklı bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Yüz yüze iletişimin, yerini büyük ölçüde sanal iletişim yollarına bırakmasıyla yeni nesil dini, sanal iletişim yollarıyla öğrenmeyi ve sanal dinî cemaatlere katılmayı içselleştirmiş durumdadırlar. Dinî bilgi edinme yollarının ve geleneksel cemaatlerin büyük ölçüde sanal aleme

taşınmış olması yeni bir ilişki biçimine işaret etmektedir. İnançlı bireylerin ve dinî cemaatlerin yeni medya ile kesişimi üzerinden şekillenen bu ilişki biçimi ise dinî kimliğin temsil edildiği yeni bir model ortaya çıkarmıştır.

Yeni medya güncel dinî meselelerle ilgili bilgi edinme ve tartışmalar için daha geniş bir alan yaratmıştır. Geleneksel dini cemaatler YouTube vb. platformlar üzerinden sosyal medyayı “hayra kullanma” adı altında kendilerini tanıtmak, öğretilerini yaymak, daha fazla insana ulaşmak amacıyla kanallar kurarak sanal dinî kimlikler inşa etmişlerdir. Yani dini cemaatlerin yeni medyayla olan ilişkisi dini cemaat kimliklerinin yeni bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Gelişen bu yeni form, geleneksel dini cemaatlerin yeni medya üzerinde gösterdiği varlık biçimini ve yeni medya üzerinden şekillenen ama beraberinde geleneksel cemaatleşme (tabi günümüzde yapısal faktörlerden dolayı artık geleneksel cemaatleşme modelleri de ciddi değişime uğramıştır) formunu da koruyan veyahut baştan beri sanal alemde şekillenen ve geleneksel dini cemaat modelini taşımayan, yalnızca sanal dünyada var olan çevrimiçi gruplara işaret etmek üzere üç farklı yapıyı içerir. Sanal alemde oluşan bu yeni yapı, Brenda E. Brasher’in herhangi bir dini grup, cemaat veya din bazlı tematik oluşumların sanal ortamda varlık göstermesini ifade etmek için kullandığı “sanal dini cemaatler” kavramıyla ifade edilmiştir (Haberli, 2014: 22, 27-61).

Farklı amaçlarla kullanılabilen sanal ortam, benzer düşünceleri ve ilgi alanlarını paylaşan fakat fiziki bir yakınlığı bulunmayan farklı etnik grup, ideoloji, inanç ya da kültürdeki insanların bağlantı kurlmalarını sağlamaktadır. Burada geleneksel dinî cemaatlerin kesin sınırları olan ve sabit yapısından dolayı sunduğu istikrarlı cemaat kimliğine karşın etkileşime açık, esnek, hareketli, geçirgen, akışkan ve dinamik yapısından dolayı nisbeten kırılğan bir cemaat kimliğinden söz etmek mümkün (Akt. Abdaloğlu, 2022: 40). Geleneksel toplumlarda kişi ölene kadar içine doğduğu cemaate olan bağlılığı devam ettirmiştir. Post-modern dönemle beraber kişiler kendi sosyo-kültürel ve ekonomik durumuna göre uygun bulunduğu cemaate dahil olabilme imkanına sahip olmuştur. Yeni medya ise bu imkânı kolaylaştırmış ve kişilerin beklentileri ve amaçları doğrultusunda yeni aidiyetler kazanabilmesini sağlamıştır. Bauman’ın kavramsallaştırmasıyla kader cemaatlerinden vestiyer cemaatlere dönüşüm meydana gelmiştir.

Sanal dinî cemaatlerin gelişmiş teknolojik aygıtlardan yararlanması, güncel paralel bilgi üretmesi ve varlığını bu aygıtlar üzerinden sürdürüyor olması, değişen sosyolojik iklimin getirdiği yeni sorunlara karşı anlık çözümler getirebilme hususunda kolaylık sağlamaktadır. Yalnız bu durum beraberinde dinî cemaatlerin bu aygıtlar tarafından nasıl etkilendiği ne tür zorluklarla karşılaştığı ve ne ölçüde araçsallaştırıldığı sorusunu da akıllara getirmektedir.

Sanal dinî cemaatler geleneksel dinî cemaatlere kıyasla daha fazla talep görmekteler ve küreselleşme sonucu hızla kiteselleşebilmektedirler. Bunun sebebi sanal bir cemaate katılmak üyelik, abonelik butonuna basmak gibi teknolojik imkanlar çerçevesinde zamana, mekâna ve yüz yüze etkileşime bağlı kalmaksızın mümkün olabilmektedir. Burada kişi aynı anda birçok farklı cemaate üye olabilme özgürlüğüne de sahiptir. Kişiler sanal ortamdan cemaatin sunduğu birçok hizmetten haberdar olma ve faydalanma imkânına da sahip olmaktadır. Ayrıca eşzamanlı iletişim imkânı ve yüklenen videoların kayıtlarının daha sonra izlenebilir olması da büyük kolaylık sağlamaktadır. En önemlisi kişi var olan değil sunmak istediği kimliğiyle burada varlık gösterebilmektedir. Bunun yanında fiziksel temasın getirdiği gereklilikler ve içerisinde bireyi bağlayan sorumluluklar olmadığından bireyin gruptan ayrılabilmesi de kolaylaşmaktadır. Bu durum beraberinde sanal dinî cemaatler arasında üye kazanmaya yönelik rekabete de sebep olmaktadır. Takip edilmeye değer olmak ve üye sayısını arttırmak için dil çeşitliliği sağlama, yazılı, işitsel ve görsel veri sunma, üyelerin yorum ve görüşlerini dikkate alarak içerik üretme ve hedeflerin üyelere sürekli hatırlatılması vb. yöntemler uygulanmaktadır. Üyeler arasındaki bağlılığın arttırılması adına üyeler arasında ortak unsurlar daha da görünür hale getirilerek farklar minimize edilmekte ve ortak bir noktada buluşulabileceği izlenimi yaratıl-

maktadır. Sanal dinî cemaatlerde hiyerarşik yapılanma olmadığından üyeler farklı sosyo-kültürel, ekonomik ve eğitim durumlarına rağmen ortak amaç, fikir ve düşünce üzere bir araya gelebilmektedirler. Yalnız bireyler burada geleneksel cemaat yapısı içerisinde kurulan derin ilişkilerden ziyade sığ ve yüzeysel bir bağ kurma durumundadırlar (Abdaloğlu, 2022: 2, 10, 46). Burada grubun üyelerine karşı sorumluluklarının ve denetiminin sınırlı olmasının yanında toplumsal kontrol mekanizması da son derece zayıftır. Ayrıca sanal ortamın sunduğu çeşitlilik, sürekli üretilen yeni içerikler ve daima alternatiflerin olması, ilginin kolay dağılmasına sebep olmaktadır. Kanal sahipleri üyeleri istikrarlı bir şekilde takipte tutabilmeyi ve onların kanalda vakit geçirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun için daima otantik bir şey bulma ve eğlenceli içerikler hazırlama çabasına girmektedirler. Bu durum giderek dinin eğlence kültürünün aracı haline gelmesi tehlikesine yol açabilmektedir.

Sanal cemaat yapılarında tartışılması gereken en önemli bir diğer sorun mahremiyetin ihlalidir. Kültürden kültüre farklılık gösteren mahremiyet kavramı doğulu toplumlar için örtüklüğe ve görünmezliğe işaret eder. Yalnız iletişim için en önemli araçlardan biri haline gelmiş olan sosyal medya ile insanların kimliklerini ve özel hayatlarını bu platformlarda paylaşması mahremiyetin ihlalinin gönüllü bir hale getirilmeye çalışılmış olmasının bir sonucudur. Her şeyin gösterilebilir, izlenebilir

ve gözetlenebilir olması, esasında kontrolü kolaylaştırmaktadır (Han, 2017:7). Bu da YouTube özelinde platformun bilginin demokratikleştirilmesi mi yoksa gözetim kapitalizminin yeni bir boyutu mu olduğu sorusunu akıllara getirmektedir. Bu soruya binaen YouTube platformunun ve algoritma yapısının incelenmesi önem arz etmektedir.

Sosyal Medya Platformu YouTube

1989'da internetin keşfi ile dünya hızla dijitalleşmiş, teknolojik gelişim ivme kazanmıştır. Görsel medyanın gelişmesiyle de televizyonculuk yerini büyük ölçüde çevrimiçi kanallara bırakmıştır. Günümüz toplumunda sosyal medya, iletişimin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş durumdadır. Zamansal ve mekânsal açıdan sınırlanan geleneksel medyanın aksine yeni medya, kullanıcılarıyla bu tarz bir bağlılık içermeyen daimî bir ilişki içindedir. Herkesin sanal alemde varlık göstermesi ve içerik oluşturmasıyla sosyal medya artık kamusal bir alana dönüşmüştür (Castells, 2016: 1-5). Bu alanlarda kullanıcılar tarafından üretilen içeriğin çoğalması, insanların kendini ifade etme ve kimliklerini sunma biçimlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Özellikle YouTube, inançlı bireylerin ve dinî cemaatlerin yayınlar yaparak dinî söylem üretmelerine zemin hazırlamıştır.

2005 yılında kurulan YouTube, kullanıcılarının videoları küresel bir izleyici kitlesiyle paylaşmasını sağlayan bir sosyal medya platformudur. Kullanıcılara kendi

kanalını kurma ve yayın yapma imkânı tanımaktadır. Ayrıca platformda farklı dil seçenekleri de mevcuttur. Platform, özel hayatlar, uzman bilgisi, eğlence, röportaj ve ürün inceleme dahil olmak üzere çeşitli içeriklerin üretimi ve dağıtımını için yeni fırsatlar yaratmıştır. Bununla birlikte platformun algoritmik önerileri de kanal sahipleri üzerinde önemli etkiye sahiptir. İzleyiciler için video bulmak üzere tasarlanan YouTube'un algoritması kullanıcıların ilgilerini çekebilecek içeriklerin önerilmesi için izleme ve arama geçmişi verilerini kullanır. Öneri sistemi başlangıçta toplam tıklanma ve görüntülenme sayısına dayansa da günümüzde bir kanalın YouTube algoritmasındaki sıralamasını belirleyen faktörler, abonelik oranlarını, beğenileri, yorumları ve izlenmeleri baz alacak şekilde değiştirilmiştir. Bu durum içerik oluşturucuların kendilerini sunma biçimlerini etkilemektedir. Öne çıkmak ve erişimlerini genişletmek izleyicilere bu etkileşimlere destek olmalarını sık sık hatırlatmaktadır. Söz gelimi platformun isleyiş pratiği sanal kimliğin inşası, şekillendirilmesi ve ifade edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Burgess ve Green, 2009: 65-66).

Çalışmanın Yöntemi

Literatür taramasında kimlik, dinî kimlik, sanal dinî cemaatler ve sosyal medya kavramları incelenmiştir. Bu araştırmada ise video, ses ve görselin içerisinde bulunan sembol, düşünce ve anlamın ortaya koyulması için nitel araştırma yön-

temlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda Hayalhanem YouTube kanalının ana sayfaya sabitlediği "Her Şey Kötüye Gidiyor Allah'ım! Dağılıyoruz | İstanbul" başlıklı, 331.218 görüntülemeye sahip, 26 Eki 2022 tarihinde yayınlanan video seçilmiştir (Hayalhanem, 2022). Ayrıca kanalın genel yapısı incelenerek dini kimliğin oluşumu ve temsiliyeti bağlamında değerlendirilecektir.

Hayalhanem YouTube Kanalının İncelenmesi

Dinî cemaatlerin yapısını anlamak ve temsil ettikleri dinî kimliği saptamak için bu dinî cemaatlerin kendi kimlik tanımlamalarını, faaliyetlerini, dünya görüşlerini, popüler kültüre dair fikirlerini ve hangi dil evreninden beslendiklerini tespit etmek son derece önemlidir. Grubun norm ve değerlerini anlamak ise grubun kendine ve üyelerine biçtiği sosyal rolleri tanımlamakla olabilir. Bu da grubun edindiği dinî kimliğe yönelik beklentilere ve sınırlara işaret eder (Abdaoğlu, 2022: 2-9). Bu kısımda Hayalhanem YouTube Kanalının oluşum sürecini, başvurduğu kaynakları, ürettiği söylemleri ve sundukları görünümleri inceleyeceğiz.

Hayalhanem İlim ve Kültür Derneğinin Oluşumu

Hayalhanem YouTube kanalı, Mersin'de birkaç gencin "Günah bataklığına düşmüş gençleri nasıl kurtarabiliriz?" derdiyle bir araya gelerek başlattığı sohbet halkaları oluşturmasıyla başlayıp (Ha-

yalhanem, 2022), 2013 yılında Mersin'de Hayalhanem İlim ve Kültür Derneği adıyla kurumsallaşmıştır (Hayalhanem, t.y.). Kuruma bağlı olarak Hayalhanem İstanbul (Hayalhanem İstanbul, t.y.) ve Mehmet Yıldız (Mehmet Yıldız, t.y.) YouTube kanalları da mevcuttur. Hayalhanem YouTube başta olmak üzere Instagram, Facebook gibi çeşitli platformlarda yayın yaparak on milyonun üzerinde izlenmeye ulaşmıştır. Ve son üç yılda sosyal medyada açılmış en büyük derneklerden biri haline gelmiştir. YouTube'tan herhangi bir reklam geliri elde etmeyen kanal, maddi ihtiyaçlarını hayırseverlerin yardımlarıyla, kendi aralarında topladıkları bağışlarla karşıladıklarını belirtmektedir. Bunların yanı sıra yayımlanan kitapların gelirleri ve takipçilerinin katkılarıyla düzenlenen kermeslerden elde edilen gelirler ise ek gelir kaynaklarını oluşturmaktadır (Hayalhanem, 2020). Kanala yüklenen bazı videolarda hesap numaraları verdikleri ve yardım etmek isteyenler için ihtiyaç listesi oluşturdukları görülmektedir. Genel itibarıyla geleneksel dinî cemaatlerin dışı kapalı, içe dönük, mistik yapısına karşın Hayalhanem kanalı, dışı dönük, davetkâr, yenilikçi bir karakter ortaya koymaktadır (Abdaloğlu, 2022: 61,69).

Kullandıkları Bilgi Kaynakları

Bediüzzaman Said Nursî tarafından kaleme alınmış olan Risâle-i Nur Külli-

yatı, Hayalhanem'in başvurduğu birincil kaynaktır. Bediüzzaman Said Nursî'nin tanınması Hayalhanem'in genel misyonunun, vizyonunun ve dünya görüşünün anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bediüzzaman Said Nursî 1878 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs köyünde doğmuştur. Doğduğu köye nispetle Nursî olarak anılmıştır. O, keskin zekasıyla medresede aldığı eğitim sürecinde hep başarılı olmuştur. Daha sonraları Van valisi Tahir Paşa'nın konağında bir müddet misafir olarak oranın kütüphanesindeki fenni kitaplardan istifade etmiştir. Bu süreçte geleneksel medrese eğitiminde yenilik yapılması gerektiği kanaatine vararak İttihad-ı Muhammediye Fırkası'nı kurmuştur. Yalnız bundan dolayı tutuklanmıştır. O dönem Türkiye siyasi anlamda oldukça çalkantılı bir geçiş dönemindedir. Nursî, birinci dünya savaşını da içine alan o dönemde siyasette aktif yer alır. O, bu dönemini "Eski Said" olarak ifade eder. Daha sonraları onun için uzun sürecek olan sürgün ve hapis süreçleri başlar. Onun Erek dağındayken başlattığı eğitimler Nurculuk hareketinin ilk kıvılcımları olmuştur. Nursî bu "Yeni Said" döneminde yazdığı eserlerle halkı tabandan eğitmeyi, ilmi, ahlaki ve manevi yönden geliştirmeyi ve dinden uzaklaşarak materyalizme yönelen gençlerdeki inançsal sorgulamalara karşı akli cevaplar vermeyi amaçlamıştır. O risalelerinde ibadetlerin nasıl yapılması gerektiğinden ziyade neden yapılması gerektiği üzerinde durarak, öğretmekten ziyade İslami şuurun

ve manevi farkındalığın tabana yayılmasına yönelik bilinç kazandırmaya odaklı bir yol izlemiştir. Risâle-i Nur Külliyyatı, genel anlamda iman, akıl ve müşahede yoluyla anlamının, bilim ile dinin ayrıştırılmamasının önemini vurgulamaktadır. O, risalelerinde pozitif bilimlerin verilerinden geniş ölçüde faydalanmış olması ve ayetleri muhtevasına göre tefsir etmesi açısından klasik İslami kaynaklardan farklılık gösteren yeni bir ekol ortaya koyar. Said Nursî'nin eserleri modern bilim ve felsefenin görüşlerinin Kur'anî perspektifle tenkit etmesi bakımından Yeni İlm-i Kelam tarzındaki eserler arasında sayılmaktadır. Ayrıca o, "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım." sözüyle, "Eski Said" döneminde yaptığı gibi siyaseti araç edinen bir ıslahat hareketinden vazgeçerek gerçek reformun eğitim yoluyla sağlanabileceğine olan inancını açıkça ortaya koymuştur. Nursî'nin 1950'li yıllarda Demokrat Parti'ye vermiş olduğu destek, sadece o dönemki Cumhuriyet Halk Partisi'nin baskıcı laiklik politikalarına karşı ehven-i şer olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Nursî'nin "kalbime doğdu ki", "bana ihtar edildi ki" gibi ifadelerle Risaleleri ilahi bir ilhamla yazdığını ima etmesinin yanında Risale-i Nur'un sadık talebelerinin iman ile bu dünyadan ayrılarak cennete gireceklerinin kutsi bir müjde ile kendisine bildirildiğini ifade etmesi çevredekiler tarafından tenkit edilmiştir (Büyükkara, 2016: 139-143).

Hayalhanem, Bediüzzaman Said Nursî'nin öğretilerini benimseyerek, iman

hakikatlerini yaymayı ve ateist, deist akımlara karşı gençleri korumayı amaç edinmişlerdir. Türk-Kürt kardeşliğini benimsemişlerdir ve her türlü ırksal ayrımcılığa, dışlamaya karşı çıkararak kardeşlik ve ümmetçilik anlayışını savunmuşlardır. Kurulduğundan beri de siyasete mesafeli apolitik bir duruş sergilemiş ve siyasi içerikli yayınlar yapmamışlardır.

Risale-i Nur üslup gereği ilgi çekici olsa da dilsel olarak anlaşılması güç bir kitaptır. Osmanlıcanın ve dinî literatürün kullanımının gençlerin konuyu anlama ve tam olarak katılabilmeleri için dezavantaj oluşturmaması adına sohbetlerde son derece açık ve hatta eğlenceli bir dilsel üslup tercih edilmiştir. Yalnız kaynağa bağlılık ve söylemlere referans olarak sohbette Risale-i Nurdan pasajlar aslına sadık kalarak okunmaktadır (Hayalhanem, 2022). Hayalhanem, Kur'an, hadisler, akıl ve duyu organlarının yanı sıra Bediüzzaman Said Nursî'ye ait ilhamî bilgiyi de kaynak olarak kabul etmektedir. İslamiyet'i hayati açıklamaya yarayan ideoloji, felsefesi akım olarak tanımlamakta ve kendilerini kardeşinin nefsinin kendi nefsinin tercih eden anlamında "fena fi'l ihvan" olarak nitelendirmektedirler (Abdaloğlu, 2022: 89-97).

Söylemin Analizi

"Her Şey Kötüye Gidiyor Allah'ım! Dağılıyoruz | İstanbul" videosu üzerinden söylemin analizini yapacak olursak "Artık İstanbul'da hakikatleri duymayan kimse kalmayacaktı." cümlesiyle aktardıkları

bilgiyi hakikat olarak, Mersin'de ve İstanbul'da kurdukları derneği peygamberin emaneti olan medrese olarak, Sohbetlere katılan kişileri hakikate susamış gönüller olarak, yaptıkları işi peygamberin davası olarak görmekteler. YouTube üzerinden kanalı takip eden 3 milyon kişiyi aile olarak görülmekte ve kanalın yapmaya çalıştığı hizmetlere omuz vermek üzere sorumlu tutulmaktadır (Hayalhanem, 2022). Ayrıca ibadetlerini yerine getirmeyen, dünyevi eğlence peşinde koşan, infak etmeyen kimseler ötekileştirmektedirler. Bununla dinî kimliğe olan bağlılığı pekiştirmeye ve grup içi dayanışmayı sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar. Gruptan ayrılmak isteyenler için meşrep ve metodolojilerinin uymaması, dünyaya dalmaları, maddi çıkar ve şöhret peşinde olmaları gibi gerekçeler göstermeleridir (Hayalhanem, 2020). Bu gerekçeler Hayalhanem için dış grup yanlılığı olarak değerlendirilebilir. Post modern dönemle artık geleneksel dinî cemaatlerin kesin sınırları olan ve sabit yapısından dolayı sunduğu istikrarlı cemaat kimliğine karşın etkileşime açık, esnek, hareketli, geçirgen, akışkan ve dinamik yapısından dolayı nispeten kırılabilir bir cemaat kimliğinden söz etmek mümkün. Bunun yanında cemaat içerisinde bireyi bağlayan sorumlulukların olmaması da bireyin gruptan ayrılabilmesini kolaylaştırmaktadır.

Sosyal medya içeriklerinin kitleler tarafından üretiliyor olması dolayısıyla burada, geleneksel medyanın aksine günlük dil ve doğaçlamalı, samimi üslup kullanıl-

maktadır. En çok eğlenceli içerikler izlenmekte ve paylaşılmaktadır. Hayalhanem ise sosyal medyada kullanıcılar tarafından izlenmede kalabilmek ve özellikle gençlere hitap edebilmek için yeni bir tebliğ dili geliştirmiştir. Geleneksel din dilinin mesafeli ve dogmatik üslubuna karşın espri unsurlarının sık sık yer aldığı, eğlenceli, samimi ve akıl yürütmeye iten yeni bir din dili kullanılmaktadır. Bununla beraber içeriklerde evrensel dil yakalama çabasına gitmişlerdir. Özellikle başvurdukları kaynak olan Risale-i Nur'un tasvirici, betimleyici, hikayeci ve tartışmacı anlatım biçimleriyle insanı düşünmeye ve muhakemeye iten, delil getirmeye yönelik akılcı üslubundan yararlanmaktadır.

Söylem konusunda yapısal koşulların dikkate alınması önem arz etmektedir. YouTube'un küresel boyutta dünyadaki herkes tarafından izlenebilir olması konuşmacıyı soyut bir kamuya evrensel bir dille konuşmaya zorlamaktadır. Burada artık videoların internete yüklenmesiyle hitap edilen kitlenin belirsizlik durumu ve hitabın bütün dünyaya erişimi söz konusudur. Söylem artık bunlara dikkat etmeyi gerektirmektedir.

Kanalın Genel Tasarımı

Kanalın anasayfası incelendiğinde kapak fotoğrafında "haftada 3 video" başlığı yer almaktadır (Hayalhanem, t.y.). YouTube algoritmasına uygun olarak düzenli bir şekilde içerik üretilmektedir. Bu içerikler güncel konuları içeren röportajları, konferansları ve Mehmet Yıldız'ın

sohbetlerini içermektedir (Hayalhanem, t.y.). Bu videoların yanında kanal üzerinden toplanacak olan bağışlar için iletişim numaraları da yer almaktadır (Hayalhanem, t.y.). Kanal videolarında izleyicinin dikkatini çekmeyi amaçlayarak videolara merak uyandırıcı, sansasyonel, çarpıcı başlıklar kullanılmaktadır (Hayalhanem, 2015 & Hayalhanem, 2020). Ancak videoların konu başlıkları ve içerikleri karşılaştırıldığında içerik ve başlıkların birebir örtüşmediği görülmektedir. Bununla birlikte konu başlığı güncel olması hasebiyle merak uyandırırken içeriğin gayet sıradan bir konudan bahsediyor oluşu da kullanıcıların duygularını manipüle etmektedir. Kanalın bir başka dikkat çeken özelliği de videoların kapak fotoğraflarında seçilen sembollerin yanlış kullanımıdır (Hayalhanem, 2022).

Kanalın en dikkat çekici içeriği olan sokak röportajları, kimliksel çatışmaları biz ve onlar üzerinden görünür hale getirmiştir. Kanalda sokak röportajları ve sohbetlerin yanı sıra yardım kampanyaları da yer almaktadır (Hayalhanem, 2022). Kullanılan görsel efekt, arka fon müzikleri ve etkileyici metinlerle izleyici kitlenin duygularını kullanarak bağış topladıkları görülmektedir. Özellikle deprem sürecinde izleyicinin duygularına dokunacak görseller ve ses efektleriyle oluşturdukları videolarla bağış toplamaktadırlar. Bu tür bağışların sadece deprem gibi zor süreçlerde değil aynı zamanda kanala destek amacıyla yapıldığı da görülmektedir. Ayrıca videolarda kullanılan hikayeleştirme

teknikleriyle izleyiciyi içeriğin içine alma ve sürece dahil etme çabası da dikkat çekmektedir. Kullanılan tekniklerin yanı sıra kullanılan efektler, arka fon müzikleri ve seçilen başlıklar üzerinden de duygulara hitap etme durumu söz konusudur (Hayalhanem, 2022).

İslami gelenekte yazarın kendini geride tutarak düşüncenin öncelemesine gösterdiği hassasiyete karşın YouTube'da bireyin ön planda olduğu, ben merkezci bir yapı söz konusudur. Videoların kapak tasarımında Mehmet Yıldız'ın farklı pozlarla çekildiği portelerin kullanımı ve onun diğer sosyal medya platformlarında da görünürlüğünün çok fazla ön planda olması böyle bir tutumu ifade etmektedir (Hayalhanem, t.y.).

Yorumların en önemli işlevlerinden biri de kullanıcıların, duygu düşüncelerini internetin serbest kamusal alanında paylaşarak birbiriyle bağ kurmalarınıdır. Böylelikle tüm umutlarını bu ağlar üzerinden yansıtan kullanıcılar kanalla ilgili aidiyet kurmaya başlamaktadırlar (Castells, 2013: 18). Kanalda videoların yorum kısmını açık olmakla birlikte gelen yorumlar çoğunlukla dua veya teşekkür üzerinedir. Bir kanalın YouTube algoritmasındaki sıralamasını belirleyen faktörler, abonelik, beğeni, yorum ve izlenme oranlarıdır. Kanal bu etkileşimlere destek olmaları için sözel ve görsel yollarla sık sık hatırlatmalar yapmaktadır. Ayrıca öne çıkmak, erişimlerini genişletmek ve üye sayısını arttırmak için dil çeşitliliği sağlamaya, ya-

zılı, işitsel ve görsel veri sunmaya, üyelerin yorum ve görüşlerini dikkate alarak içerik üretmeye ve hedeflerini üyelere sürekli hatırlatmaya özen göstermektedirler. Kanalda sık sık Mehmet Yıldız'ın kitaplarının reklamı yapılmaktadır.

Görünüm ve Temsiliyet

Derslerin yapıldığı mekân oldukça modern bir dekorasyona sahiptir. Hayalhanem ekibinin ve takipçilerin dış görünümü de oldukça moderndir. Görünüm olarak dindar, geleneksel erkek temsiline giderek uzaklaşmışlardır. Tarz sahibi, popüler kültürden beslenen, görüntü olarak dindar bir imajı taşımayan gençlere sıkça rastlanmakta ve bu durum gelenek çürütücü bir etkiye yol açabilmektedir. Hayalhanem'dekilerin sık sık kullandığı "Dünya hayatına dalmama" (Hayalhanem, 2021) söylemlerine karşın popüler kültüre eklenilen, çağdaş, tüketime özendirici bir imaj sunmaktadırlar. Bu durumu medyanın sunduğu görünür olma, imaj oluşturma, kendine has olma, kendini takip edilmeye değer kılma motusunun beslediği söylenebilir. Yalnızca sadece paylaşılan içerik veya misyon açısından değil sunulan bütün görsellerle takipçiler için de bir imaj vurgusu fonksiyonu görmektedir. Yani belli profillerin takip ettiği bir kanal olarak bir takipçi kitlesi profiline oluşturulması işlevi de söz konusudur.

Gençlerin dini bilgi edinme yollarına mutabık içerik üreterek ve bu minvalde alışılmış soğuk ve mesafeli bir din diline

karşın samimi ve sıcak bir üslup kullanarak tebliğ dilinin değişmesi noktasında çığır açmıştır. Yalnız burada giderek gençlerin rağbet etmesi açısından yaşanabilir bir din sunma adına dinin basitleştirilmesi sorununa ortaya çıkmaktadır. İlk kurulduğu yıllarda göz hizası bir ilişkiye sahip olan cemaat yapısında giderek bir hiyerarşiyi gözlemlenmektedir. Kanalin temsilci Mehmet Yıldız görünürlüğünün ve söylemlerinin giderek ben merkezci bir tutuma doğru gittiği gözlemlenmiştir. Onun grup içinde giderek Max Weber'in karizmatik otorite tipolojisinde öne sürdüğü kişi odaklı bir teslimiyeti çağrıştıran bir pozisyon kazanmış durumdadır (Karataş, 2004: 8).

Sonuç

Din, insanların aidiyet duyduğu değerlerin eklemlendiği bir zemin olarak bireysel kimliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İstikrarlı ve başarılı bir kimliğin kurulması ve sürdürülmesi, dini bağlılıkla yakından ilişkilidir. Dini, pratik ve sosyal etkileşimli boyutları kapsayan dini kimlik, bireyin belirli bir dini geleneğe veya topluluğa olan aidiyetini ifade eder. Dinî kimlik aile, kültür ve sosyal-politik bağlamlar başta olmak üzere toplumsal evrende yaşanan değişim ve dönüşümlerden etkilenir. Yeni medyanın ortaya çıkışı, bilgi sistemlerinde ve toplumsal yapılarda ciddi değişikliklere yol açmakla kalmamış dini kimliğin inşasına da önemli ölçüde etkilemiştir. 2005 yılında kurulan YouTube, kullanıcılarının

videoları küresel bir izleyici kitlesiyle paylaşmasını sağlayan bir sosyal medya platformudur. YouTube platformunun yeni bir sanal kimliğin inşasına yönelik oluşturduğu zemin, dini kimliğe ve dini gruplara ilişkin yeni bir varlık biçimini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca farklı dini kimlik temsillerini daha da görünür hale getirmiştir. YouTube sıradan bir paylaşım sitesi olmanın ötesinde kullanıcılarına kendini tanımlamak için başvurduğu grup aidiyetine yönelik ihtiyaçları gidermede imkân sunmaktadır. Bunun yanısıra kullanıcıların kendine özel kanal kurarak uzun süreli yayınlar yapmasını sağlayarak sanal kimliğin inşası, sunumu ve temsili noktasında kritik bir zemin teşkil etmektedir. Günümüzde salt sanal dini gruplar dışında geleneksel dini cemaatler de eski formunu korumakla birlikte çağın gerekliliklerine ayak uydurarak sanal alemde de var olmaya çalışmaktadırlar. Dini kimliğin sanal alemdeki temsil rolünü üstlenen bu gruplar, YouTube üzerinden yaptığı yayınlarla takipçilerinin dini hayatına tesir etme hatta yön verme gücüne sahip olmaktadır. Çalışma, özelde dini kimliğin YouTube platformu üzerindeki dönüşümünü incelemeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda YouTube'da en çok takipçiye sahip olan dini kanallardan biri olan Hayalhanem kanalının oluşum süreci, başvurduğu kaynaklar, ürettiği söylemler ve sundukları görünümler incelenmiştir. Yapılan analizin sonucu sosyal medyanın yeni bir tebliğ dili oluşturma noktasında kritik bir rol üstlendiği yö-

nündedir. Sosyal medya içeriklerinin kitler tarafından üretiliyor olması dolayısıyla, geleneksel medyanın aksine günlük dil ve doğaçlamaya dayalı samimi üslup kullanılmaktadır. En çok eğlenceli içerikler izlenmekte ve paylaşılmaktadır. Hayalhanem ise sosyal medyada kullanıcılar tarafından izlenmede kalabilmek ve özellikle gençlere hitap edebilmek için yeni bir tebliğ dili geliştirmiştir. Geleneksel din dilinin mesafeli ve dogmatik üslubuna karşın espri unsurlarının sık sık yer aldığı, eğlenceli, samimi ve akıl yürütmeye iten yeni bir din dili kullanılmaktadır. Hayalhanem, YouTube platformunda hem ilk yer alan dini kanal olması hem hızla yayılarak milyonları aşan takipçiye ulaşabilmiş olmasıyla dini tebliğ noktasında sosyal medyanın ne kadar aktif kullanılabileceğini göstermiştir. Diğer dini cemaatlerin sosyal medyada yer almalarına ön ayak olmuştur. Giyim kuşam, imaj noktasında önemli bir referans oluşturmuştur. Hayalhanem görünüm olarak dindar, geleneksel erkek temsilinden giderek uzaklaşarak popüler kültüre eklemlenen, çağdaş, tüketime özendirici bir imaj sunmuşlardır. Bunun hayalhanem tarafından ateist ve deist gençlerle iletişimi kolaylaştırıcı bir unsur olarak görülmüş olabileceği söz konusudur. Ayrıca Mehmet Yıldız'ın çok fazla ön planda olduğu, görünürlüğünün ve söylemlerinin giderek ben merkezci bir tutuma doğru gittiği gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Abdaloğlu, T. (2022). Din sosyolojisi açısından İslami inanç topluluklarının yeni mekanları: YouTube kanalları. Kastamonu Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Kastamonu
- Bauman, Z. (2017). Kimlik. (M. Hazır, Çev.). Heretik yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). Kimliğin inşası. Aşınakitaplar yayıncılık.
- Bostancı, M. N. (2003). Etnisite, modernizm ve milliyetçilik. Türkiye Günlüğü
- Burgess, J., & Green, J. (2009). YouTube e a revolução digital. São Paulo: Aleph, 24.
- Büyükkara, M.A (2016), Çağdaş İslami Akımlar, İstanbul: Klasik Yayınları
- Coşkun, A. (2003). Din ve kimlik. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (24).
- Castells, Manuel. (2013). Ağ Toplumunun Yükselişi. (Ebru Kılıç, Çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dalbay, R. S. (2018). "Kimlik" ve "Toplumsal kimlik" Kavramı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31), 161-176.
- Dalbay, R., & Nazmi, A. V. C. I. (2018). Kimlik inşasına ilişkin temel yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'ye yansımaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 17-39.

Dalıcı, E. (2010). Kimlik temsilinde tarz, imaj ve simgelerin yeri (Master's thesis, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Haberli, M. (2014). Sanal din, İstanbul: Açılımkitap yayınları

Han, B, C. (2017). Şeffaflık Toplumu. İstanbul: Metis Yayınları

Hamuşça F. (2021). 1990'lı yıllardan sonra dini kimliğin millileşme sorunu. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İlhan, S. (2013). AkıŖkan toplumda kimlik inşası: geçişken, eklektik, ben odaklı kimlikler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 233-246.

Kayan, R. (2007). Vahyin gölgesinde kimlik inşası. İstanbul: Çıra Yayınları.

Karataş, Gülşen, (2004), Tarikatlara Yönelmenin Sosyo Kültürel ve Psikolojik Nedenleri, Doktora Tezi, İstanbul.

Mol, H. (1978). Introduction. In Hans Mol, ed., Identity and religion: International, cross-cultural approaches. London: Sage

Onat, H. (2009). Kimlik-Teoloji İlişkisi Bağlamında Alevilik-Bektaşilikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine. Journal of Alevism-Bektashism Studies, (1), 18-31.

Powell, E. E., & Baker, T. (2017). In the beginning: Identity processes and organizing in multi-founder nascent ventures. Academy of Management Journal, 60(6), 2381-2414.

Sarup, M. (1996). Identity and Narrative. R. Tasneem, G. Athens (Ed.). Identity, Culture and the Post Modern World. The University of Georgia Press.

Sarıbay, A. Y. (1995). Türkiye'de Kimlik, Küreselleşme ve İslam. Türkiye Günlüğü, 33.

Selçuk, S. S. (2012). Postmodern dönemde farklılığın kutsanması ve toplumun parçacılaştırılması: "Öteki" ve "ötekileştirme". Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15(2), 77-99.

Türkkan. Z. (2011). Kimliğin oluşumunda ve korunmasında dinin rolü. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü. Ankara.

Elektronik Kaynaklar

Hayalhanem. (26 Ekim 2022). Her şey kötüye gidiyor Allah'ım! dağılıyoruz | İstanbul [Video]. YouTube. <https://youtu.be/clnmvNa85oE?si=34YxsZTgBCAJr-r1S>

Hayalhanem. (16 Ağustos 2020). YouTube'dan ne kadar kazanıyoruz? | Hayalhanem [Video]. YouTube. <https://youtu.be/-v7T1FjxUI8?si=5ZFDJfx6ktjnaZwJ>

Hayalhanem. (17 Haziran 2022). El ve yüz çizgilerinin derin anlamları hayret edeceksiniz [2.Pencere]-imkân penceresi | Mehmet Yıldız [Video]. YouTube. https://youtu.be/mj295h4LXww?si=JzU-6laB23_FL8XFR

Hayalhanem. (15 Ekim 2020). Kandırıldın bebeğim- fitne | Mehmet Yıldız,

[Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=cGHzktmGmTI&list=PLIbMQVUKxl0TLTg-JSdK4TtAuitN-C90yK&index=126>

Hayalhanem. (2 Aralık 2020). Kur'an'daki aşkla ilgili büyük sır | Mehmet Yıldız, [Video]. YouTube. <https://youtu.be/rn9LJmRexvk?si=1KgBeX-2JeMBKYwB4>

Hayalhanem. (26 Kasım 2015). Bu sohbeti sakın izleme 2- seni deli eder | Mehmet Yıldız, [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=A8K-884LjCmc>

Hayalhanem. (19 Ekim 2022). Decal'in İnanılmaz Hayat Hikayesi, [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=8oF8vRQfkrI,0605.2023>

Hayalhanem. (16 Şubat 2022). Şeytanın tüyler ürperten inanılmaz hayatı ve ölümü, [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=szjpC9YLU9g>

Hayalhanem. (6 Ekim 2021). Hayalhanem İstanbul'un en önemli videosu mutlaka izle, [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=PtjcAnXU-0GU&t=201s>

Hayalhanem. (t.y.). Ana Sayfa [YouTube Kanalı] 1 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/@hayalhanem>

Hayalhanem. (t.y.). Oynatla Listesi [YouTube Kanalı] 1 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/@hayalhanem/playlists>

Hayalhanem. (t.y.). Topluluk [YouTube Kanalı] 2 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/@hayalhanem/community>

Hayalhanem. (t.y.). Oynatla Listesi [YouTube Kanalı] 2 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/playlist?list=PLIbMQVUKxl0TU-f6oLGLHCCChdkNC9iQFit>

Hayalhanem. (t.y.). Hakkımızda. 3 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://hayalhanem.com/hakkimizda/>

Hayalhanem İstanbul. (t.y.). Ana Sayfa [YouTube Kanalı] 1 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/@HayalhanemIstanbul>

Mehmet Yıldız. (t.y.). Ana Sayfa [YouTube Kanalı] 1 Ocak 2024 içinde. Erişim adresi <https://www.youtube.com/@Mehmedyildiz>